

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

IX. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1900. 6. szám.

Ismertessük hazánkat.

La *Société des touristes de Finlande* (a finországi turista-egyesület) *Excursions en Finlande* czimmel szép és izléses füzetet adott ki, hogy a párisi kiállítás alkalmából az ezer-tó országának regényes és páratlan szépségű tájait a nagy világnak írásban és képben bemutassa. Azaz, tán inkább képben és írásban, mert a képek e füzetben a fő, azok a remek kivitelű fotográfiák, melyek mesés szépségű tájakat meglepő tökéletességgel varázsolnak elénk, s a melyek többet elmondanak a természetszerető utazónak, mint a képekhez fűzött francia nyelvű magyarázatok.

Ime a kicsi Finország is tehetségének és tudásának javát fordította arra, hogy szép hazáját méltóan mutassa be a népek és nemzetek nagy vizsgáján. A kinek a kezébe kerül ez a csinos könyv, a ki figyelmes pillantást szentel gyönyörű fekvésű tavainak, folyóinak, hegyeinek, csudálatos formációju ásarjainak, önkénytelenül vágyat érez, hogy eltöltsön egy-két hetet e különös országban, hol a tengerparttól kezdve 300 kmnyi útát csak hajón tehet meg a tavak és csatornák tömkelegén át Finország szívébe, a fin költők megénekelte Kallavesi-tó környékére. A Lappföld beláthatatlan síkságai, tavai, tundrái, nagy erdői csak úgy csalogatják az utast, hogy pár napot a félesztendő nappal vidékén eltöltsön.

A sok csapással meglátogatott Finország megtette kötelességét és meg vagyok róla győződve, hogy évről-évre nő a turisták száma, a kik érdekességeit felkeresik.

Forgatván a füzetet, miközben szemem a finországi remek tájakat nézte, lelkem a mi

páratlan szépségű vidékeinket látta és agyamban egymást üzték-hajtották a gondolatok: vajjon mi is teljes tudásunkkal és tehetségünkkel azon voltunk, hogy hazánkat szépségéhez méltóan mutassuk be a nagy világnak? Vajjon megtettünk mindent, hogy annak a sok-sok utazni vágyó külföldinek, a kit a kiállítás Párisba visz, megmondjuk a szó és a kép hatalmával, hogy hazánk ezer meg ezer szépsége érdemes a megtekintésre.

A külföldi sajtó egyhangulag elismeri azt a most már kétségbevonhatatlan tény, hogy Magyarország, a sokáig nem ismert, a sokszor félreismert, igenis méltóan sorakozik az európai haladó és fejlődő nemzetek mellé. Kiállított műkincseink pazar gazdagsága bámulatra ragadja a művelt nyugatot, fejlett iparunk pedig minden kétségen felül hirdeti, hogy életrevaló, fejlődő nemzet vagyunk. De vajjon látja, világosan látja-e a kiállítás közönsége s vele Európa, hogy mesésen szép ország a mi hazánk, hogy a természeti szépségek olyan pazar bőségét és változatos gazdagságát egyetlen egy ország sem tárhatja fel az utazónak, mint a külföld előtt még bizony terra inkognita Magyarország.

Az E. K. E. anyagi erejétől telhetőleg mindent megtett e tekintetben. Egész kis kiállítást rendezett Erdélyről. Színes képű stereoskop, természeti hűségű színes akvarrel és tus-képek, színes vetített képek stb., a külföld elé varázsolják bérczes hazarészünket, kiadványaink pedig szóval is elmondják ennek szépségeit és együttesen — azt hisszük — elég ékesszólóan hívják ide az utazni vágyókat.

Ismételjük: egyesületünk — a mennyire ereje megengedte — megtette kötelességét, de ez korántsem elég. A külföld előtt ismeretlen szépségek fátyolának csak egy csücskét lebentette fel, s erős, hatalmas társadalmi ak-

ció volna szükséges, hogy e szépség teljes pompájáról fogalma lenne a nagy világnak. Ez nem egyesek, nem is egyesületek, nem egyes vármegyék, vagy városok feladata, hanem mindenkinek jól felfogott érdekéből folyó kötelessége. Egyesek szava kiáltó szó a pusztában, egyesületek tettei anyagi megköttöttségüknél fogva nem elégségesek, egyes városok, egyes vármegyék akciója szűk térre szorítkozik, de, ha a társadalom minden egyese, ha minden város és vármegye, ha minden fürdő és egyesület megtenné a maga kötelességét, ha eszének, erkölcsi és anyagi erejének arányában mindenki hozzájárulna a megismertetés munkájához, az eredmény nem maradhatna el.

Mit ér az olyan kincs és drágaság, melyet tulajdonosa, értékét nem méltányolva, a székénye mélyébe rejt, s a helyett, hogy magának és másoknak gyönyörűségére, hasznára lenne, csak paragon hever?

Mit ér nekünk az a kincsünk, drágaságunk, a melyet a Gondviselés természeti szépségekben és gazdagságban mért ki osztályrészlül, ha — mert nem méltányoljuk kellőképpen, — észre sem vesszük, soha senkinek meg nem mutatjuk, s a helyett, hogy magunknak és másoknak gyönyörűségére, hasznára lenne, értékesítetlenül hever?

Még nagyon sok bennünk a keleti vér. Fanatikus nembánomsággal nézzük, hogy idők hosszú során át hogy hevert egy nagy tőkénk kamatoztatlanul; — ha valaki felkeresi hazánkat, s abból nekünk valami hasznunk van, hát jól van, s ha nincs, ki törődne azzal? Sokkal lustábbak, sokkal nagyobb urak vagyunk, hogysem ilyenért a kis ujjunkat is megmozdítanók. Enni, inni van, hála Isten; egyéb meg mi kell? — Csak nem állunk ki a piacra, s nem ütjük a nagydobot, mint a csoda-mutogatók?

Bizony, bizony, ha nekünk nem is kopik fel az állunk, hány száz meg ezer hazánkfia van híján a legszükségesebbnek is. Milyen keresetforrása lenne e földben és munkában szűkölködőknek az idegenek kiszolgálása, az utak, hidak, stb. javítása, a természeti szépségek hozzáférhetővé tétele. Milyen busás kamatot hozna ez a paragon heverő tőkénk! Csak egy kis élelmesség kellene hozzá! Mentül kevesebb nembánomság, minél több lelkes tenni akarás! Persze a nagy dob megverésé-

től sem kell huzódozni, mert — s vajmi igaz ez — a reklám korát érzük. — A hango-saké, az ügyeseké, az élelmeseké a világ, a pénz, a hatalom és minden.

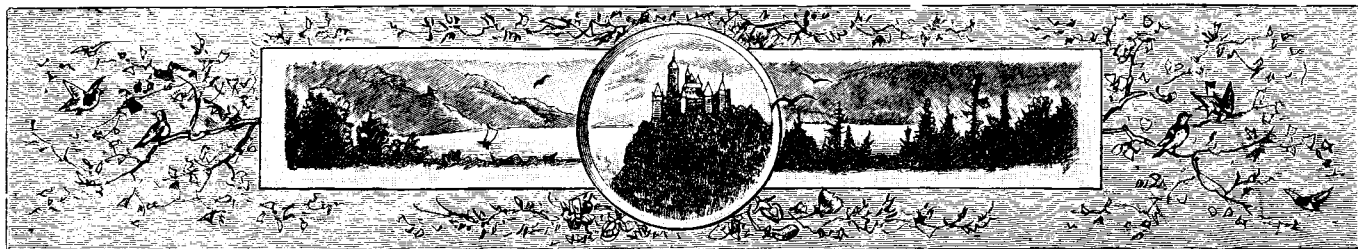
A reklámozáshoz pedig csak ügyesség és pénz kell. Az első meglehet, s a másodiknak meg kell lenni. — Az első meglehet, ha erős akarattal levetkőzzük Pató Pálos természetünket, s nem késlelünk a tettek mezejére lépni, s a másodiknak meg kell lenni, mert itt nem áldozatról, hanem busásan kamatozó befektetésről van szó. Az összegyűjtött és befektetett fillérek, ha az ügyes és élelmes reklámozás szolgálatába szegődnek, idővel milliókat, hírt és gazdagságot hoznak egyeseknek és az összességnek, a milliók még szebbé, hozzáférhetőbbé tehetik hazánkat, melynek látogatottsága a nyújtott kényelem nagyobbodásával nő, hogy vele együtt nőjön a jólét és gazdagság.

Ragyogó az a perspektiva, melyet így a gondolataim láncolata mögött a fantáziám kiszínez: kényelmes, elegáns gyorsvonatok száguldanak keresztül-kasul az országon a legelrejtettebb tájakig. Izléssel berendezett szállók fogadják, pompásan megszerkesztett Badedkerek, jóképű kalauzok vezetik a kíváncsi külföldieket az égbenyúló bércekre, a remek vidékekre, hol csinos menedékházak adnak neki hajlékot, mikor az este leszáll, vagy a vihar meglepi. S az útas, míg eltelik lelke bámulattal, már eltökéli, hogy ide ismét eljő, mert kényelem, szépség ilyen olcsón megérdemli a látogatottságot.

S vajjon e képet csak a fantázia színezte így ki? Vajjon a logikus gondolkodás nem juthatna idáig? Vajjon ez a két dolog, az ügyes, lelkes, eszes élelmesség s az áldozat (azaz tulajdonképen nem is áldozat) fillérje ne kerülne ki a magyar közönségtől?!

Erősen hiszem, hogy igen. Ha a kicsi, sokat szenvedő Finország ilyen szép, díszes, tehát mindenesetre költséges reklámfűzetet küld a párisi kiállítás utazni vágyó közönsége elé, Magyarország sem fog elzárkózni intő példák követésétől.

Turistaság és táplálkozás.

A tapasztalat már rég kipróbált némely tápláló szereket, melyek turistáskodás közben egy vagy más tekintetben különös haszonnal élvezhetők úgy testi erőnk fokozására, valamint fáradalmaink enyhítésére.

A friss forrásvíz, jó sör, csokoládé, fekete kávé és tea hidegen, málna-bonbonok fáradtság és szomjúság ellen, az emmentali-féle sajtok, kétszersült, egy csésze forró tea rummal, konzervek, főtt tojás pedig az éhség momentán csillapítására a legalkalmasabbak.

S jóllehet a szeszes italok nagyobb fokú élvezete a turistasággal, kivált a hegymászással nem igen fér össze s legfőlegb. csak valamely kirándulás befejezésénél engedhető meg, mindazáltal egy-egy korty „papramorgó” különösen hajnaelőtti gyaloglásnál vagy kerékpározásnál — a szakértők szerint — a gyomorra jó hatással szokott lenni.

Ezúttal részletesebben két igen népszerű és tápláló ételmi cikkről u. m. a *sör*ről és a sajtról kívánok egyet-mást turista szempontból elmondani.

A sörfogyasztással a magasabb régiókban *Steinach* hajor turista foglalkozott behatóbban, s azt tapasztalta, hogy az alpesi menedékházakban és hegyi vendéglőkben azért tetemesen drágább a sör, mert a hordók és palaczkok aránylag sokkalta nehezebbek tartalmuknál és ezért kevésbé szállításképesek. Továbbá, hogy az állott sör hátrányai miatt a sokkal drágább, de nem oly ízletes pástörizált sörhöz kell folyamodni.

Ugyanis tudva van, hogy a sör megromlásának megakadályozására, mit az utólagos erjedések okoznak, és hogy annak eltarthatása megkönnyíthető legyen, azt erősen fölforrallják. — Ezt az eljárást nevezzik pástörizálásnak.

A közönséges sör óságánál fogva úgy hordóban, mint palaczkokban a megromlás veszélyének van kitéve, a mikor pl. turista-szállókban nincs kellő fogyasztás, vagy ha a hegyi vendéglők légnomási viszonyai rosszak.

Az első hiba megjavítható a Halle Ártur-féle érczhordók használatával; ezeket a müncheni edényeket tulajdonképen a pástörizált sör számára találták fel, melyek kevésbé tömörek, nagyon könnyűek és pl. egy 8 kilós érczhordó épp olyan úrtalommal bír, mint egy 20 kilós fahordó. Továbbá az a fölönyük van, hogy a sör bennük gyorsan lehül, áthatlanok és semminemű szén-sav-kiszivárgás be nem következhetik, a mi a dongahordóknál akárhányszor megesik.

Ezek az érczhordók különleges exportedények Dél-Amerikába és Afrikába, valamint a szigetekre s a velük szomszédos tropikus vidékekre és pástörizált sörrel szokták megtölteni.

Nekünk fölforralt sörré szükségünk nem igen fog lenni, legfőlegb. a huzamosabb tartamu ellátásnál vagy a téli állomásokon; másutt mindenütt a rendes sörrel lehet élni.

Az érczhordók használata megorvosolja a szállítás megkönnyítésén kívül a másodsorban említett bajokat is, lehetővé tévén 10—12 literes kisebb hordók forgalombahozatalát.

A sör frissességének megőrzésére, kivált ha a hordó már nyitva van, a kereskedésben Halle Ártur-tól bevezetett módszer alkalmazandó egy szénsavtartalmú készülék ráerősítésével, melyből a cseppfolyós szénsav manométerrel szabályozható módon a sör konzerválására szolgál.

Egyidejűleg azt lehűti és kellemesebb ízűvé teszi a megcsapolás után.

Az érczedények mintegy 250 légnomás mellett — nagyságuk arányához képest 120—150 gr. folyékony szénsavval vannak ellátva, mely akár ásványvíz-, akár szénsavgyárból beszerezhető.

A szénsavat legfőlegb. egy koronáért árulják kilogrammonként.

A kísérletek és tapasztalat azt mutatták, hogy 2—3 hétig megcsapolt sörs hordóból is a szomjas turista a legfrissebb pohár sört élvezheti a fenntemlített kezelés mellett.

És most rátérek a sajtra.

Balland, a tápszervizsgálás egyik korifeusa, minap a párisi tud. akadémiában előadást tartott, melynek folyamán rámutatott arra, hogy a sajt összetétele és tápláló ereje lokális értékű s a készítés minősége és ideje szerint nagyon különböző.

Balland kutatásainak, illetve kísérleteinek alapjául egy emmentali-féle sajtnevet választott, mint a minőt a Svájczezal határos francia kerületekben szoktak előállítani. 100 gr. ilyen sajt szerinte éppen annyi zsiranyagot és hidrogént tartalmaz, mint egy liter tej és több tápanyagot, mint 250 gr. friss hús, a mennyiben utóbbi még 75% vízrészt is tartalmaz.

Ez a fajta sajt, melynek eltarthatósága nagy és így szállítóképesége igen könnyű, *Balland* szerint hadjáratoknál, mint katonatápszert nagy szerepre van hivatva.

Ha már most a sajtot profonttal kenyérleves alakjában összelegyitenék, akkor olyan tál ételt lehet előállítani, melyet katonáék valószínűleg sokkal szivesebben fogyasztának, mint a legtöbb tábori levest, a mint azokat húsból, borsóból vagy valami más növényi fehérjét tartalmazó tápanyagból igyekeznek előállítani.

Az emmentalihoz tápérték szerint hasonló sajt-fajokat más országok sajt-készítő telepein, illetve tejgazdaságaiban is produkálnak és így érthető, ha a különböző konzervek, a főtt tyúktojás stb. mellett a valódi vagy fél emmentali sajt is maholnap nélkülözhetetlen ételmi szere lesz a turistáknak.

Az E. K. E. hivatalos turista zsákja már szintén többélvezeti cikkek gyarapodott, u. m. a belatini Braun-féle pezsgővel, a Gottschlig-féle rummal, a Szilágyi-féle likörrel stb., melyek az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek biztosított megfelelő százalék és ipari garancia mellett E. K. E. jelzéssel kerültek forgalomba. Különösen kisebb pl. 1/4 palaczkokban úgy a pezsgő, mint a tearum vagy a „gyomorerosítók” bátran beilleszthetők a turista fogyasztási cikkek közé, sőt azok mértékletes és helyén való fogyasztása annyival is indokoltabb, mert azoknak részben üdítő, részben gyógyító hatása kis adagokban testi fáradalmak után sok esetben bizonyára sikerrel alkalmazható.

Egyúttal remélni lehet, hogy említettekhez egyéb turista speciálítások, illetve készítmények is sorakozni

BIHAR NYUGATI RÉSZÉN

RÉZBÁNYÁT KÖRNYEZŐ HEGYK ÉS A BIHARHEGYSÉG.

fognak, hogy tagjaink kirándulásaik alkalmával ezen a czímen is mintegy ösztönyszerűleg pártolhassák a hazai ipart és termelést.

Különben is turista éléstárunk fokozatos megállapodásával végét kell vetnünk a batyus majálisokra emlékeztető költséges és gyomorrontó étkezéseknek, melyeket egymással versenyre kelve magunkkal czíptelt nem kis terjedelmű elemőzsiánkból szoktunk itt-ott elővarázsolni.

A praktikus turista minimumra redukálja a batyuját s pláne ha ezután jobbra E. K. E. jelzésű turista fogyasztási cikkekkel állíthatjuk össze kirándulásaink és menedékházaink étkező lapjait: akkor e tekintetben is megszűnik a tájékozatlanság és hovatovább divatját múlja az önhibából elrontott turista-gyomor. Nem mondom, hogy a rablópecsenye, a fatányéros, a paprikás vagy csepegtetett szalonna, a szenensült kolbász vagy pisztráng, a hevenyészett halászlé, gulyásos vagy tokány künn a szabadban megvetendők volnának, sőt a friss bálmos, túró, orda, aludttej, vajjas kenyér, avagy egy-egy pohár édes tej vagy jó bor a maga idején mértékletesen élvezve szintén mind olyan dolgok, melyekre a legtöbb turista aspirálni szokott: azonban a magunkkal vinni szükséges élelmi cikkek

pesszégiekkal. Hiszen elég pl. csak az erdélyi székely- és örmény-konyha annyi jóhírnevű csemegéire és egyéb árusítható készítményeire hivatkoznunk.

A székelytúró, monostori sajt, nagyszebeni szalámi, sz.-ujvári sonka és nyári kolbász, fenyővíz, kolozsvári édes pálinka és szalonna (kaisersfleisch), braszó ráchát és háláva, füstölt pisztráng, borszéki borvíz, tordai és székely pogácsa stb. stb. mindmegannyi remekei a transylvánizmus konyhászati, illetve háztartási megnyilvánulásának, melyek lokális eredetiségük-nél fogva szintén megérdemelnék, hogy az idegenségre való tekintettel egészen külön árjegyzékbe foglaltasanak.

Külföldi boltokban a helyi különleges portékát szembeötlő reklámtáblákon hozzák a vásárló közönség tudomására, ellenben a nálunk megforduló idegen, a helyett hogy honi nevezetességeinkre volna figyelmeztetve: magyar földön is a *Suchard*, *Van Houten*, *Maggi*, *Martell* stb. készítményeinek, a *prágai sonkának*, a *pílzni* és *bajor sörnek* csaknem kizárólagos nemzetközi dicséretével kénytelen írásban és képen jóllakni.

Ne rejtjük tehát élelmi cikkekünk közül se véka alá azokat, a melyek elismert jóságuk mellett többekévesbő honi jelleggel vagy vonatkozással bírnak, és így az idegen forgalomban már kuriozításuknál fogva is kelendőségnek örvendhetnek.

Tartsuk valamennyit nyilván, ha nem is éppen annyira a turista-zsák, mint inkább a turista kíváncsiság számára.

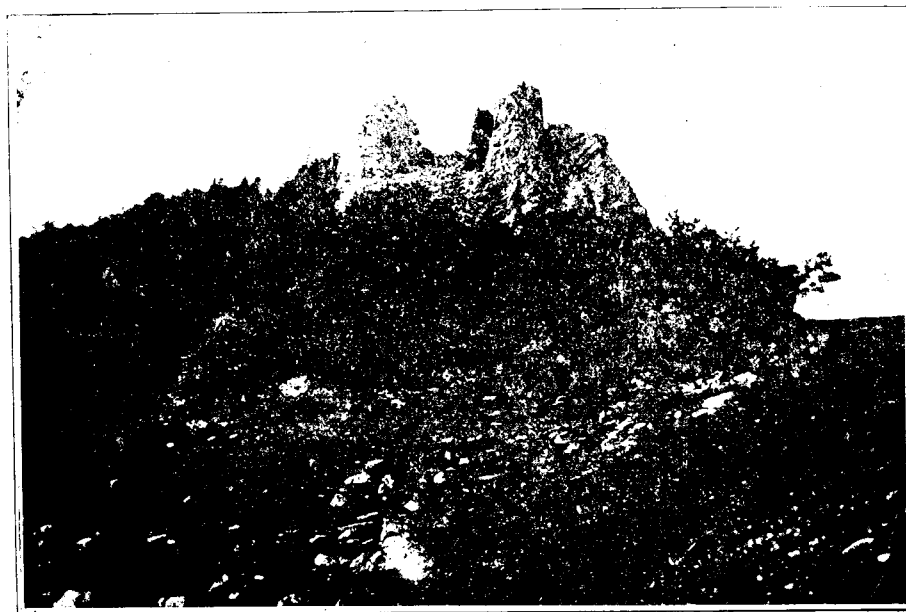
A Bihar nyugati részén

Irta: K. Nagy Sándor.

Egy negyedszázad óta ismerem s mindennap jobban szeretem; alig mult el egy év azóta, hogy ne láttam volna s nem telik el egy nap, hogy ne óhajtanám látni.

A csemetékből díszes fák lettek, a sziklafalak csúcsai lepor-

Uti vázlatok Moezopotámiából.

Czárán Gyula fényképe után.

A POJNICZA SZIKLAVÁRA OFFENBÁNYA MELLETT.

ladoztak s a vadúl alazuhogó Kőrös más és más sziklákban mosott magának medret, az apró patakok változtatták folyásukat, — a gyermekek, felnőttek és a temető lakóinak száma megszorodott az ismert öregekkel: de az én szeretetemben nem állott be változás: most is oly szép, oly kedves nekem ott minden.

Mennyi ábrándot, mennyi reményt szőttem a homályos erdő méla csendjében, melynek némaságát a falevelek zizegése, a forráspatak tiszta vizének csobogása még szentebbé tette s csak néha zavarta meg egy-egy kis madár bájos csicseregésével, vagy néha tévedt le a havas tetejéről a pásztor-furulyájának, vagy a nyáj csengőjének a leáramló fényő illata közé vegyülő hangja!

Nem sok teljesült be, de azért visszavágyom abba a magányba, az erdő mélyébe, hogy tovább éljem az édes álmat s ha látom a kis patakot nyomtalanul eltűnni és a fák megsárgult levelét aláhullani: gondolkozzam a múlandóságról, midőn eltűnik az élet, sírba száll a test, elenyészik, mint a falevél — — — míg egyszer újra eljő a tavasz.

Hányszor ültem a sziklás medrében vadul alázúgó patak kiálló szirtjén, melyen fehér habokká zúzódnak, örvényt kavarva rohant tovább a víz, magával ragadva mindent, a mi útjába akadt. És ezt nézve készítettem terveket a jövőre. Sokszor ütköztek kemény sziklába e tervek, sokat elnyelt közülök az élet kanyargó örvénye. De azért én mégis csak visszavágyom oda, hogy tovább tervezek s jobban-jobban megerősödjem abban a hitben, hogy a szilárd akarat megállhat az élet ostromló hullámai között is, míg el nem porlad a test s keresztül nem csap rajta a hullám . . .

A rézbányai temető szélén áll egy óriási nagyságú csonka fényő egyedül s mögötte a Kálvária kopár sziklakő-zuhatagja: mikor megyek, még ezek is oly szívesen, olyan barátságosan integetnek felém . . .

Igen, igen kedves vagy te nekem én szülőházamnak: szép Bihar-országának legszebb ékesége, te öreg Bihar-hegy szép hármass csúcsoddal, illatos füvekkel benőtt havas-mezeiddel, szikla-szálaiddal, fenyves-csoportiddal, üde forrásiddal, a lábaidhoz húzó ós-bükköseiddel, — ihletett festő-ecsetre méltó völgyeiddel! . . .

De szeretheti és szereti más is ezt a szép vidéket, melyet Isten oly gazdagon megáldott termé-

Utivázlatok Moezopotámiából

Czárán Gyula fényképe után.

KÖKERESZT-TIPU WÖZÉP-VIDRÁRÓL.

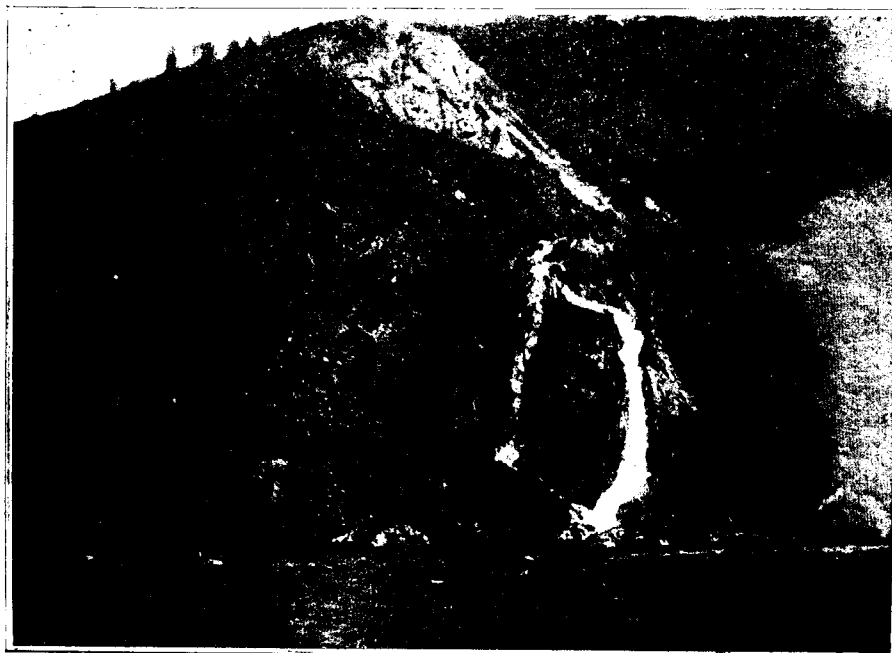
zeti szépségekkel és nevezetességekkel s a föld mélyébe rejtett kincsekkel.

Milyen felséges kilátás van a Bihar-csúcsról el nyugotra, a belényesi völgyre s ezen túl az Alföldre!

Milyen érdekes a Zanoga-csúcs oldalán a Zanoaga-tó, a honnan belátni a Dobrin-csúcs és a Gaina mellett a szép Hunyad-megvébe, keletre pedig Vidrán s Topánfalván át az Aranyos fölséges völgyére! . . .

A Biharról három fő-út vezet le a nyugati lejtőre s bármelyiket választja is akárki, festői vidékeken ereszkedik alá.

Egyik út a Zanogától délre, Kristyor felől, a melynek folytatásául lehet választani Vaskoh vidékének megszemlélése végett a Kaluger felé vezető utat, a hol a természet csodálatos tüneménye: az *Izbuk*, vagy *kalugeri időszaki s magába visszatérő forrás* méltóan gondolkozóba ejtheti a természettudósokat is. És innen tovább a *Kimpányászka*, vagy *szohodoli üreg* érdekes-

Utivázlatok Moezopotámiából.

Czárán Gyula fényképe után

PÜNKÖSDI VIZESÉS AZ ARANYOSON SZOLCSVA ALATT.

sége gazdagon kifizeti a nem fáradságos útat. A honnan aztán a földtölcések (dolinák) közé veit úton könnyen eljutni a vasúti állomás kezdőpontjára: a pompás kilátást nyújtó *Vaskohra*.

A második út a Zanoga északnyugoti lejtőjén vezet le a szűk völgybe szorult *Pojánára*, a honnan festői magaslatokon vezet át az út a rézbányai erdőbe ezen keresztül Rézbányára.

A harmadik út az öreg Biharról vezet le a rézbányai olvasztókhöz, a rézbányai Kőrös völgyébe és Rézbányára.

Ez utóbbi út a legjártabb, mert a skerisórai és vele szomszédos havasi faluk mőczai ezt az útat használják a rézbányai vásárra és Rézbányán át az Alföldre való járásra.

Felesleges mondani is, hogy egyik út sem járható szekérrel, hanem csak lóháton, vagy gyalog.

Ezen az utóbbi úton is csak lóháton szállítják le a mőczok a zsindelet, Rézbányán szekérre rakják s úgy viszik az Alföldre és az ott bevásárolt búzát és egyéb élelmiszert szintén lóháton szállítják fel a havasokon levő lakásaikra.

E Bihar-hegység havas vidékének és Rézbánya vidékének a piacza Rézbányán van, a hová nagy csapatban sereglenek össze mőczok és nem-mőczok minden vasárnapon, s kicserélik, vagy értékesítik áruikat. Valóságos néprajzi tanulmány egy-egy ilyen vásár.

Maga Rézbánya festőileg fekszik a rézbányai Kőrös két partján, felszorítva a két hegyoldalra, egyszerű kis bányász-házaival, melyek mögött pompásan emelkedik fel délen a r. katolikusok fákkal körülvelt kis fehér temploma a dombtetőn, északon pedig a görög-keletiek temploma, mellette a temetővel s mögötte a vad sziklás-omladékok fölébe épített Kálváriával. A szűk völgyből meredeken emelkednek ki az egymásra toluló hegyek s a háttérben ott látszik a völgyet keletről bezáró Bihar.

Rézbánya hajdan bányaváros volt, most kis hegyi falu, melynek csak a régi nagy emeletes vendéglő és a bányafőnöki emeletes épület ad némi városias színezetet. Lakosai magyarok, németek és románok, a kik majdnem kivétel nélkül bányászattal, vagy ehhez tartozó munkával foglalatoskodnak. A lakosság összes száma mintegy 650 körül van, a kik római- és görög-katolikusok és görög-keletiek; csak az előbbi két felekezetnek van külön iskolája.

Rézbányán kincstári bányák vannak, zúzókka és olvasztókkal. Főképen ezüstöt s legutóbbi időben bismuthot bányásznak.

Határában nevezetes ritka ásványok fordulnak elő, a milyen a: hiharit, rézbányit, ezüst-rézfény, linanith stb.

Rézbányától a felséges sziklás mederben alárohánó Kőrös folyásával szemközt haladva, egy óra alatt elérhető az a nagyszerű sziklabarlang: a *Kőrös eredete*, a honnan óriási zuhogással és sebességgel tör elő a Kőrös a fekete sziklatorokból. És ettől egy jó negyedóra alatt eljuthatni a pompás *Bihar-kapuzhoz*, a *Portáléhoz*, melynek szabályossága csak azért nem képzelhető emberi kéz művének, mert ilyent csak óriá-

sok alkothatnának, vagy a még ezeknél is hatalmasabb alkotó a természet.

E két nevezetesség megtekintésének útjába esnek a bányaművek; csak egy bánya a (Vale-sáca) van távol, ide 4 órányira, de oly felséges vidéken, a mely minden festőt és írók lebilincselhet szépségével....

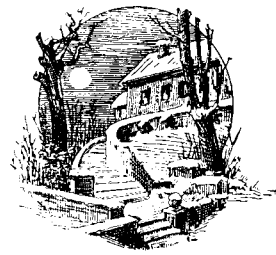
Rézbánya vidékét a barlangok is nevezetessé teszik, melyeknek meglátogatására kiindulási helyül szolgálhat. Itt van mindjárt mellette egy órányira a *fundáczai barlang*, kétórányira a segyeslyeli völgy barlangjai: az *Albrecht-barlang*, tovább a völgy végén a *segyeslyeli-sziklahasadék*, mely tökéletes utánzása a tordai hasadéknak; ehhez egy negyedórányira a *Sárkány-barlang* s e mellett a csudásan szép és óriási nagyságu magurai nagy *Főzet főherczeg-barlang*, tündéri báju cseppkő-termeivel...

Sőt kiindulási pontul szolgálhat Rézbánya a petrószi és gurányi havasokra is, a hol maga az ős-állatcsontokkal megtelvé levő *Oncásza-barlang*, a *beszélő-szikla* (Pyátra Grejtore), az *ős fenyvesi-tó* (Teu fana di fundu), a *Galbina-jégbarlang* (dgyeczár), az elrettentően hatalmas *Csetátye* sziklavár az alatta levő kettős barlanggal és a felette levő függő kerttel, tovább a *Boglusziklavár*, barlangjával és elragadó kilátást nyújtó teraszszával.

És még mennyi sok kisebb-nagyobb barlang, víz-esés, vízzuhatag, sziklafal stb., melyek lassuvá teszik a továbbhaladást, kifárasztják a szemet s megtöltik gyönyörűséggel a lelket!

Óh! én szép hegyeim, gyönyörűséges völgyeim! mennyire nem ismernek még titeket! De érzem, tudom, hogy lesz még idő, a mikor az utazók, a festők, a tudósok messzeföldről is zarándokolni fognak te hozzád!

Úgy legyen! Úgy legyen!

Útívázlatok Mőczopotámiából.

Irta: **Czárán Gyula.**

III.

Géczy vára.

Coly ritkán találni e nagy kiterjedésű hegységben régi várak maradványait, hogy szinte esodálatosnak tartja az ember, ha hallja vagy az úti kalauzban olvassa, hogy itt a Jára-völgy vadonában valami várommot is lehet látni. Még pedig milyen kedves kis várommot!

Nagy-Léta felől jövet a Piatra-Máré-ra felérve, egyszerre szembe tűnik a Géczy vára. Romantikus látványt nyújt e festői omladék, a mint a kopár szikla-omromról egészen szabadon állva emelkedik ki; erdő

Utivázlatok Méczipotámiában.

Czárán Gyula fényképe után.

GÉCZI VÁRA A JÁRAVÖLGYBEN.

nem takarja el, mert köröskörül csak tiszta gyep borítja a halmot és völgyet. Hátrább azonban magasabb erdős hegyek koszorúja vonul körbe, mintegy katlant képezve, melynek közepét foglalja el az érdekes várom. Fölötte emelkednek ki a katlan északkeleti oldalából a *Dassó-kő* és a *Kisasszony-kő* szirtjei.

A várat Géczy János, Erdély kormányzója, építteté a XVI. század végén, midőn a gyalui uradalmat Báthory Istvántól zálogbirtokul kapta. A történelemben aligha játszott szerepet; félre eső vidéken épült, mondhatni el volt dugva e vadonban: rendeltetése bizonyára az volt, hogy vadászkastély gyanánt, esetleg török-tatár betörések alkalmával rejtett menedékhelyül szolgáljon....

....Az ember ha elpusztúl, visszataszító, ijesztő csontvázává lesz, melytől önkénytelenül elfordul a szem.... És ime az, a mit épít, még pusztulásában is vonzó, kedves, szép látványt tár elő!....

A vár közelében a Piatra-Mare hegynek keleti, magyar-létai oldala már mindenfelé az u. n. Szent-László pénzzel van borítva: rajta jár az ember. A magyarlétaiak ezt röviden *kőpénznek* hívják.

Végül néhány szót Magyar-Létáról, erről az érdekes kis magyar faluról, mely a várhoz legközelebb fekszik, melytől tehát ez legkönnyebben felkereshető.

Oda való vezetőmnnek, ki a romhoz elvitt, volt egy mondása, a melyet minduntalan ismételt: „*Magyar-Léta kis paradicsom; déinek vagyon, tiszta magyar falu.*“ Ez a mondás, úgy látszik, ottan közkeletű, mert vezetőm nagyon sokszor újra meg újra elmondta, mindig oly nyomatékkal és akképen accentuálva a szavakat,

minthogy ha a szentírásból vagy más ilyenféle csalhatatlan tekintélyű forrásból idézne.

Elmondta, hogy megvan egy könyvben jövendőlvé, mikép eljövend majd a nagy pusztulás; de Magyar-Léta akkor is bántatlanul marad. Pedig — tevé hozzá — „a mit még idáig az a könyv megjövendölt, azt mind *megpaczáltuk!*“ (a román „am paczit“ után.)

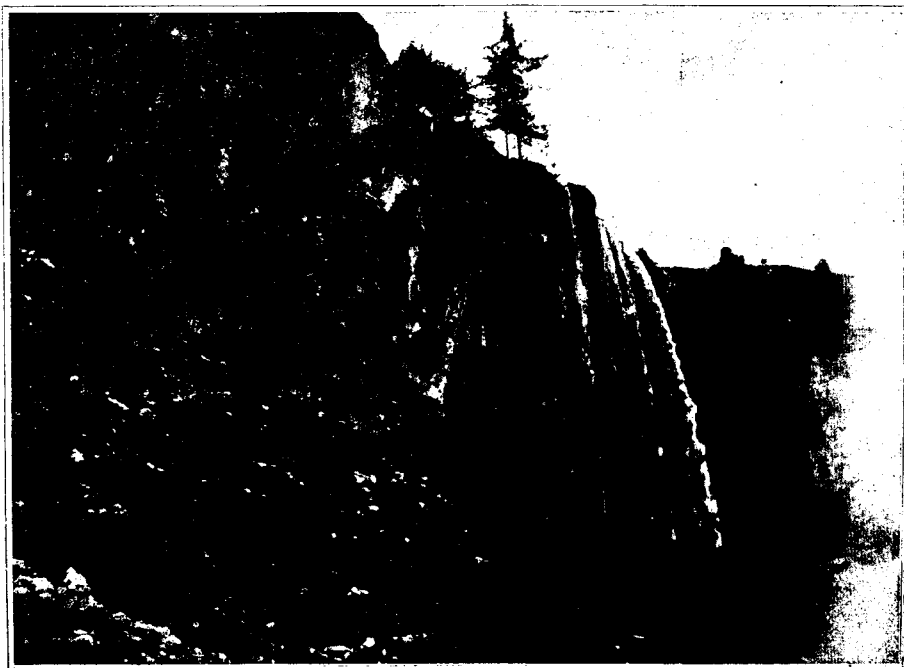
Elmondta, hogy ilyen tiszta magyar falu nincs több sehöl, mert „nekünk még a *pakulárunk* (pásztor) is magyar.“ — Közbevetőleg legyen mondva: a pásztorok még Toroczkón is románok. E népfaj u. i. oly különös előszeretettel viseltetik ezen foglalkozás iránt, hogy ezen tisztség még ez utóbbi tősgyökeres magyar községben is mind az ő kezükben van: ezeknek itt külön utcájuk van, melyben mind együtt laknak.

Elmondta végre, hogy még a forradalom alatt sem történt

Magyar-Létának semmi bántalma; „mert eljöttek az önkéntesek (talán nemzetőrök?) s azon a *bércsen* ott ni (csak egy alacsony, sima hátú szelid domb volt, a mire mutatott) sok ezer millió oláhnak elvágta a nyakát; azért hívják azt a hegyet még maig is *Nyakvágó-nak.*“

Vidrai vízesés.

Mit? Ez volna a vidrai vízesés? Lehetetlen! hisz' ez egy kis Niagara! — fogja mondani, a ki már látta azt. — Pedig igazán mondom, hogy az, és nem más; de nem a jól ismert nyári habitusában, midőn alig egy-két méternyi vízkéve ömlik benne szeliden alá: hanem tavaszi vízállásnál, áprilisban, mikor neki a farsangja van, mikor duhaj jó kedvvel, messzehang-

Utivázlatok Méczipotámiából.

Czárán Gyula fényképe után.

A VIDRAI VÍZESÉS.

zóna ujjongva tánczol, szökell le a 25—30 méternyi magas sziklafalra.

Ezt a vízesést különben „szelidített“ vagy „házi“ vízesésnek lehetne kvalifikálni. Míg a vízesések u. i. rendszeren, csaknem kivétel nélkül, a dolog természeténél fogva a hegyeknek legfélreesőbb völgyeiben, szűk, sötét szakadékokban, sűrű erdők vadonjaiban rejtőzködnek: emez ellenkezőleg egészen kinn van itt a világban, úgyszólván benn a faluban, a nagy út közelében, ettől jól látható; a szakadék, melybe a víz belezuhog, viritó szép zöld mezők s vetések közepette nyílik; ezek koszorúba fonják azt, úgy, hogy e zöld koszorútól még a patakot sem látni, mely a szakadás felé rohan, hogy vizét belé öntse: a patak medre maga is elvész a vetések zöldjében. A vízesés alsó része pedig szorosán Közép-Vidra házaihoz csatlakozva, úgy áll itt sziklászakadékaival és sötét üregeivel, mint a vadon-szűz természetnek egy kis szigete a civilizáció tengerében.

A vízesés aljában megkövült fadarabok s levelek találhatók, míg szembe vele, a balparton, ép az út mellett, a híres Csigahegy emelkedik. A ki azonban itt actaeonellákat akar gyűjteni, sokkal nagyobb példányokat találhat a Csigahegyet kettévágó kis pataktól lefelé, az ott levő paraszt-házzal szemben, mint a patak túlsó oldalán, az Aranyoson felfelé.

Feltűnő egyébiránt, hogy a vízesés feletti hegyterasz barlangüregében, mindjárt a forrástól feljebb, — az a földalatti patakuhogás, mit valahányszor ha itt jártam, mindig alkalmam volt hallani, ép ily nagy vízállásnál nem volt hallható.

Kalapos-kereszt Vidrán.

A mőcz-templomok, a mint láttuk, el vannak pazarul látva süveggel. Hogy az útfélt kőkeresztek se panaszkodhassanak: ezeket sem hagyják Vidrán hajdonfóvel, kucsmat készítenek nekik kőből, s ezzel fedik be. De e kő nemcsak egyszerűen van rátéve a kereszt tetejére, hanem ellenkezőleg, be van ebbe vésvé: egy négyszögletű üreg van bele vágva, melybe a kereszt vége bele talál, mint a fej a kalapba. Nyáron kissé meleg lehet ez a kőkalap.

De nemcsak főveggel látják el a vidraiak a keresztet: még máskép is gondját viselik. Koronkint rendszeren tisztába teszik, tiszta inget adnak rá: ki szokták szép fehérre meszolni, hogy csak úgy ragyog már messziről az ember elé.

Pünkösdi vízesés az Aranyoson.

Azért nevezem így, mivel csak tavasszal van vize bőven, annyi, hogy számot tehessen a vízesések közt. Később, nyár derekán már annyira meggyengül, hogy az aszkórság jelei kezdenek rajta mutatkozni. A to-

roczkó-bedéllői havasokról ömlik alá az Aranyosba azon ponton, hol Szolcsván alul e folyónak ismét egy szorosa kezdődik. Ez a kép tavaszi parádéjában mutatja be a vízesést.

Pojnicza sziklavára.

Offenbánya és Verespatak közt, a katonai térképen Pojenita néven szereplő Pojnicza és Szuligát hegyek táján, egy sok festői elemmel élénkített, igen érdekes vidék nyúlik el: a trachitkúpok hazája.

A hegység tömege itt nagy területen trachit-kőzetből áll, s ennek sziklái mindenfelé elszigetelten kiemelkedő kopár hegyes csúcsokat alkotnak, melyek oly képet adnak az egész környéknek, mintha itt is ott is várrmok meredeznének ki elszórtan benne, s azt egészen meglevenítik. Ily várrmszerű természetes képződés az is, melyet ez a kép ábrázol.

Ennek lábától nagyon kedves körültekintés nyílik e változatos vidékre. Itt van a *Csorán*-csúcs, a *Mezerát* nagy tömege (ez az tulajdonkép, a mit a katonai térkép *Pojenita* néven ismer); a *Pojnicza*-kő összeszaggatott taraja, a *Piatra-Csurkului* sziklaváryai, a *Piatra-Tytsilor* (talán Tisza-kő?) tornyai, a negédesen kiemelkedő *Szuligát*-kő vára, az egész panoráma fénypontja, kedves kis zsuzsujá.

Ott néz át a gerinczen a *Detonata goalá*-nak egy óriási fekete madárhoz hasonló szórnyalakja, — mellette a *Detonata flocosa* gracióz kupolája. Itt van *Dzsámnye* két kimagasló erdős csúcsa, mintegy nagyszülőknak nyugodt, szelid komolyságával tekintve le az alattuk viczánkolo apróság tarka seregére. S végre a háttérben ott a Vulkán karakterisztikus alakja, mint egy óriási szikla-kazal, melynek déli vége lesúlyedt, mert rosszul volt rakva, s most úgy áll ferdén világesúfjára.

És hogyha már itt vagyunk, közelében a *Detonátának*: szabad legyen ez alkalmat felhasználva, egy szót szólnom annak érdekében.

A turista, ki a menedékházból egycnesen oda indulva nézi azt meg: nem a közepéhez, hanem a jobb szárnyához jut ki annak, honnan nem kap oly szép képet róla, mint kaphatna, ha azt a közepével szemben állva nézhetné; mivel onnan fél oldalról ferdén látja az egész sziklahomlokzatot, a mi nagyon zavarja az élvezetet s sokat levon a kép szépségéből.

A Bucsum-Sásza felől jövő útnak kellene tehát a menedékház közelében levő valami alkalmas pontjáról kiágazólag egy kis ösvényt vezetni oly irányban a homlokzat felé, hogy a mint ezen haladva a látogató az erdőből kibukkan: ott álljon épen a közepével szemben ez impozáns sziklafalnak, s teljesen szimmetrikus módon lássa azt maga előtt jobbra-balra kimagaslani. Ezzel csak nyerne e rendkívüli látvány szépsége.

KÜLÖNFÉLÉK.

A központ gyűlései.

Az E. K. E. választmánya jun. 2-án gyűlést tartott Feilitzsch Arthur báró elnöklésével. Részt vettek a gyűlésen: Pap Mihály, Márki Sándor dr., Halász Ignác, Tóth Zsigmond, Versényi György dr., Kovács János, Merza Gyula, Fodor János, Fekete N. Béla, Tanács József, Török Imre dr., Weisz József dr., Incze Gerő, Radnóti Dezső stb.

A gyűlés megnyitása után elnök szomorúan jelentette Nedoroszték János egyesületi ellenőrnek május 28-án történt elhunytát. Javaslata a választmány részvétét jegyzőkönyvében örökíti meg és özvegyéhez részvétíratot intéz.

A közgyűlés idejének és helyének megállapítására vonatkozólag a tisztikari tanács javaslata kimondták hogy a köz-

gyűlést jun. 15-én tartják meg az alsó-fehérmegyei osztály szives meghívására Nagy-Enyeden és másnap ünnepiesen felavatják pilisi és tonori E. K. E.-menedékházakat.

A Kárpát-Muzeum tárgyainak eljándékozása tekintetéből a Székely Nemzeti-Muzeum téves információkat kapván, a választmány szükségesnek tartja hangsúlyozni, hogy az E. K. E. Kárpátmuzeuma részére gyűjtött vagy gyűjtendő tárgyak az egyes gyűjtők által a választmány megkerdezése nélkül el nem ajándékozhatók. Tekintettel azonban a testvérmuzeum hazafias kultúrezéljaira, a Muzeum berendezése után készséggel fogja a duplumokat rendelkezésére bocsátani. A választmány, tekintettel a nagy arányokban megindítandó gyűjtésre, a gyűjtés vezetésével ezentul is a tisztikari tanácsot és a néprajzi kiállítási bizottságot bizza meg, mely bizottságok munkájukat Feilitzsch A. br. és Szádeczky Lajos elnökök vezetésével fogják végezni.

A torda-hasadéki átjáróútra vonatkozólag Torda-Aranyos vármegye alispánja azt a javaslatot terjeszti be, hogy az 5 év alatt förtlesztendő fele-összeget az E. K. E. valamelyik banktól egyszerre vegye fel és így tegye lehetővé az út mielőbbi elkészítését. A választmány a megszavazott 2714 koronáról hitelesített jegyzőkönyvi kivonatot küld a vármegyének, fölkeresvén, hogy ez alapon az összeget vagy maga, vagy valamelyik tordai pénzintézet utján folyósítsa. A tordahasadéki menedékház nem felel meg céljának és minthogy a rozoga épület, melyet nem az E. K. E. tervezett és épített, közveszélyes, elrendeli annak sürgős bezárását és mellette egy másik menedékszinnek építését.

A székely kiállításon E. K. E. balneológiai osztálya is részt óhajtván venni, ez iránt a balneológiai osztálynak felhatalmazást ad.